

Representacions cinematogràfiques del postmonològisme en contextos d'asil i refugi.

Una aplicació del cinema en la formació de traductores i
intèrprets des de la hipòtesi del contacte ampliat

Esther Monzó Nebot¹

monzo@uji.es

Marta Renau Michavila

michavil@uji.es

¹ Autora de correspondència. ORCID: 0000-0001-5658-9967.

I. Resum

El grup de recerca Traducció i Postmonolingüisme (TRAP) vol acostar, als programes de formació de traductores i intèrprets, les polítiques de gestió del multilingüisme que utilitzen la traducció i la interpretació per oferir en les societats modernes, caracteritzades per una diversitat creixent, una representació igualitària de les diversitats que satisfaga els requisits dels sistemes democràtics. La pretensió és desenvolupar competències específiques per a la gestió de les diferències interculturals, però també per a la gestió dels biaixos cognitius que s'activen en acarar diferències intergrupals i que influeixen en la capacitat de comunicar-nos, de comprendre les identitats amb la profunditat necessària per a traduir-les. Per fer-ho, el grup es basa en la teoria de la identitat social i en els treballs desenvolupats en l'àmbit de les relacions intergrupals. En concret, aquesta contribució presenta una proposta elaborada des de la hipòtesi del contacte ampliat, que postula que les narratives sobre experiències positives de contactes entre grups milloren l'afectivitat entre individus amb identitats socials diferents. Amb un cinefòrum amb films que representen societats postmonolingües en contextos d'asil i refugi, amb poblacions vulnerables, aquesta iniciativa va acostar a les persones participants competències essencials per comunicar-se en les societats actuals, com són els coneixements sobre els biaixos cognitius de l'hostilitat intergrupal i l'afinitat intragrupal i les millores que es deriven del contacte, directe i indirecte (a través de narratives). Amb el visionat reflexiu de les propostes seleccionades, es va millorar el coneixement dels assistents sobre els matisos i els detalls que influeixen en la comunicació entre grups en contextos postmonolingües.

Paraules clau: postmonolingüisme, traducció i interpretació, asil i refugi, identitat social, contacte intergrupal, biaixos cognitius, hipòtesi del contacte ampliat, multilingüisme, competència intercultural, competència intergrupal.

II. Introducció

El grup de recerca [Traducció i Postmonolingüisme](#) (TRAP) va dissenyar per al curs 2016-2017 un cicle de cinema amb pel·lícules que representaven diferents realitats dels processos d'asil i refugi. Aquest cinefòrum va tenir lloc els dies 13, 15, 20 i 22 de desembre de 2016. Des de les motivacions per abandonar la pròpia llar fins als problemes viscuts en l'intent d'integració en les societats d'acollida, passant pels processos administratius d'obtenció de la protecció internacional i els detalls pragmàtics de les interaccions en les

entrevistes entre funcionariat i sol·licitants, es van seleccionar produccions fílmiques que permeteren exposar situacions, motivacions, reaccions i biaixos causats pel contacte entre grups amb diferències culturals i socials. Abans i després de les projeccions, una introducció i un debat amb ponents convidades, dirigides per membres del grup TRAMA i del grup TRAP, feien èmfasi en problemes concrets. Durant les sessions, es van anar recollint amb qüestionaris les percepcions de les persones assistents respecte de la comunicació en contextos d'asil i refugi, en especial respecte dels temes i situacions tractats en les projeccions. Des de com configuren les expectatives dels participants les seues possibilitats d'intervenció i comunicació fins a com es comprenen els missatges a través dels filtres de biaixos i estereotips, passant per com s'articula el multilingüisme inherent a l'experiència de l'èxode o situacions on la interpretació professional o natural és deficient, es van treballar els marcs de producció i recepció dels missatges en els contextos d'asil i refugi, i les dificultats que comporten els diferents matisos que caracteritzen aquests marcs en les tasques de comunicació, en general, i de traducció i interpretació, en particular.

L'objectiu del cicle de cinema [L'asil en el cinema: La interpretació i les llengües de la immigració](#) era exposar l'estudiantat, especialment del Grau en Traducció i Interpretació, a situacions on es visibilitzaven problemes de comunicació derivats del contacte intergrupal en contextos multilingües, amb la intenció que el col·loqui posterior permetera prendre consciència de les materialitzacions i les repercussions dels biaixos cognitius, alhora que es feia visible que aquests biaixos poden canviar a través del contacte, tant directe com indirecte, a través de narratives. Amb això, les futures traductores i intèrprets podien extraure'n lliçons per despertar les pròpies consciències sobre què significa veritablement comprendre l'altre i comunicar-s'hi, alhora que se'ls ofería la possibilitat de reflexionar sobre possibles aplicacions en la traducció i la interpretació dels canvis visibilitzats en les narracions fílmiques i en el debat posterior.

III. El món postmonolingüe: un context emergent per a la traducció i la interpretació

.....

El món occidental ha vist, des del romanticisme, com s'identificava un Estat amb una llengua o una varietat lingüística, una cultura o un model de cultura, una ètnia, una religió, un gènere... i com aquestes categories s'enaltien a la condició de *normalitat* dins la societat. En els contextos socials, les categories classifiquen tothom qui compartim espais, i estableixen fronteres entre qui és normal i qui és estrany. Aquestes categories són duradores perquè les anem

reproduint, convençudes que són la *veritat* del nostre entorn social. Del procés pel qual ens en convencem se'n diu *socialització* (Mead 1934) i consisteix a generalitzar, a partir d'interaccions amb altres membres de la mateixa família i de la mateixa societat, *realitats* que, una vegada interioritzades, configuren la nostra actuació a partir del que *sabem* que és legítim, esperable o punible. Si veiem que tothom beu d'un got, pensem que els gots són per beure. Si bevem de la botella i els nostres pares ens diuen que això afecta la salut dels altres, n'interioritzem fàstic. Si veiem que ho fa el nostre germà petit, li direm que no ho torne a fer. I quan anem a un restaurant, seguirem les mateixes pautes i mirarem amb estranyesa o fins i tot menyspreu qui no segueix les normes. Aquesta socialització en pràctiques quotidianes s'estén també a àmbits d'abast general, a valoracions del bé i el mal, que queden registrades en estereotips, mites i en les identitats que assolim i ens trobem en els espais socials. La socialització s'ha estudiat generalment com a resultat d'interaccions, però també com a resultat de narratives, i s'ha apuntat la possibilitat de socialitzacions manipulatives amb exposicions orquestrades o estudis sistemàtics de convencions i gèneres discursius (Monzó Nebot 2001, 2002, 2003, 2005). Precisament, en l'experiència que detallem en aquest article, ens basem en el poder de les narratives per assolir canvis de percepció i, en conseqüència, d'interpretació i d'actuació. Concretament, l'activitat dissenyada se centra en les relacions entre diferents identitats socials, i en les possibilitats de planificar els contextos d'exposició i de reflexió per incrementar la comprensió de les identitats fins al nivell necessari per traduir-les i interpretar-les. En aquest objectiu, hi ha implícita una concepció de la competència comunicativa i de la competència per a traduir i interpretar que té en compte el postmonolingüisme de les nostres societats i requereix coneixements i destreses metacognitives i discursives per a la gestió del contacte intergrupals.

La relació d'una identitat amb d'altres ha rebut una atenció creixent en les ciències humanes i socials. No és estrany que haja estat precisament el xx el segle en què va madurar la globalització i en què el contacte entre identitats diferents ha assolit cotes mai registrades que han provocat la insuficiència del terme *diversitat* i la generació de models i termes que destaquen el caràcter extraordinari de la *superdiversitat* (Vertovec 2007, 2010, Blommaert 2013, Vertovec 2014). La teoria de la identitat social (Tajfel 1969, 1970, Tajfel i Turner 1986) ens ha permès entendre com construïm les nostres relacions amb la diferència identitària a partir de classificacions dels éssers socials i com les divisions entre els *nosaltres* i els *altres* configuren les possibilitats de conducta entre individus diferents. Des d'aquesta teoria, l'ésser humà té una prevenció atàvica envers tot allò que no coneix i, en trobar elements de diferència en altres individus, en configura grups distingits del

propi i hi assigna valors compatibles i incompatibles, socialitzats o creats en l'exposició. En sentir que la integritat o la superioritat relativa del nostre grup està en perill, s'activen dos biaixos complementaris: l'afinitat intragrupal, que ens fa protegir qui sentim igual, i l'hostilitat intergrupala, que ens fa culpar i demonitzar qui és diferent. Així, qui és estrany sol ser objecte d'estereotips, un rebost de valors negatius, irracionals, contraris a la pretesa *civilització* que tant ens ha costat aconseguir i que el deshumanitza, permetent-nos tractar l'alteritat amb excepcions a la nostra pròpia humanitat.

Davant aquesta tendència dicotòmica a classificar en dominant o contrafet, el postmonolingüisme pot servir més fidelment les aspiracions i les realitats del segle XXI, on la pluralitat d'identitats no atempta contra la normalitat i la integritat de les identitats sinó que les constitueix. Per preparar la societat en general a abraçar una realitat indefugible, el postmonolingüisme com a ideari es fonamenta en estudis empírics que ens ensenyen que el contacte freqüent amb identitats no *normals* (en el sentit de no *normalitzades*) fomenta el coneixement, l'acceptació i l'estima entre grups socialment i culturalment divergents (Sengupta, Barlow, i Sibley 2012, Geeraert, Demoulin, i Demes 2014, Schmid et al. 2014, Seate et al. 2015). Amb aquesta base, els Estudis de Traducció i Interpretació (ETI) poden anar més enllà de la competència intercultural i incorporar aspectes essencials per a la comunicació entre grups socialment diferents, com ara la comunicació amb poblacions vulnerables, entre les quals les persones que requereixen i sol·liciten la protecció internacional fugint de contextos nacionals de repressió i persecució són un grup amb necessitats d'interpretació i traducció creixents. Les necessitats de comunicació multilingüe en contextos d'asil i refugi creix dia a dia i ens exposa a necessitats noves, materials i ètiques. El grup TRAP pretén oferir eines per preparar les persones que intermediaran en aquests contextos, perquè coneguen els requeriments (incloent-hi els cognitius i emocionals) de comunicació i de gestió intergrupala que s'hi trobaran, com també els riscos associats.

IV. Les relacions intergrupals, una qüestió de contacte

.....

Els estudis empírics demostren que, quan identifiquem algú com a membre d'un grup que compartim, en particularitzem els trets, l'individualitzem, n'observem els detalls. Si, per contra, l'identifiquem com a membre d'un grup diferent, els estereotips n'emboiren la percepció i l'assimilem a característiques preconcebudes, generalment negatives, que ens permeten reforçar la percepció del nostre grup, i de nosaltres mateixos, com a superior. És evident que això dificulta la convivència en societats

contemporànies on la diversitat de grups, particularment d'ètnies, va en augment (Cornelius i Rosenblum 2005). L'hostilitat intergrupual deshumanitza l'objecte de la percepció (Haslam et al. 2006, Villatoro et al. 2014, Kteily et al. 2015) i legitima actituds i actuacions que considerariem impensables per als membres (humans) del nostre grup, com ara la internació en centres de detenció on la seguretat física no està garantida.

Arran de la voluntat política de solucionar els conflictes intergrupals, especialment els interracials, ja en els anys 50 del segle xx alguns estudis es van plantejar determinar l'efecte de la interacció social en l'afectivitat entre grups (MacKenzie 1948, Deutsch i Collins 1951, Wilner, Walkley, i Cook 1952). En aquests estudis, es va veure que la interacció social amb activitats de cooperació millorava l'actitud mútua dels interactants (vegeu, entre d'altres, Bovard 1951, Homans 1961, Newcomb 1963). Vora 20 anys més tard, Zajonc (1968) va plantejar que el simple contacte sense interacció entre l'objecte i el subjecte tenia aquest mateix efecte. Els experiments de Zajonc exposaven els subjectes a mots en diferents alfabetos i en mesuraven el grau de confort del subjecte al llarg de diverses exposicions. Com més vegades s'exposava el subjecte al mot o a l'ideograma, més agradable li semblava.

La hipòtesi del contacte, això és, que el contacte sense necessitat d'interacció millora les emocions que genera un membre d'un grup diferent, continua validant-se amb estudis empírics, però els estudis desenvolupats en la darrera dècada han centrat els esforços en una nova hipòtesi. Segons aquesta nova hipòtesi, anomenada del *contacte ampliat*, només sentir que membres del mateix grup han tingut contactes positius amb membres de grups diferents ja té efectes positius en la percepció de l'altre grup, tot i que no hi haja hagut un contacte directe i personal (Wright et al. 1997).

Aquesta hipòtesi s'ha vist nodrida abastament pels estudis de narratives que entenen la veritat o la validesa com a històries eficaces. De fet, també les històries compartides d'experiències negatives tenen un efecte negatiu en la percepció dels individus de l'altre grup, tot i que l'experiència no siga compartida (Mazziotta et al. 2015). Lamentablement, fa unes setmanes escasses, el món va ser testimoni del poder d'aquestes narratives per convèncer l'electorat, per inculcar la por envers l'altre i per incentivar la identificació i l'afinitat unint un grup per poc més que una postura comuna en contra d'un altre grup, més vulnerable. Efectivament, en les narratives del candidat presidencial Donald Trump, l'*altre*, en concret el *migrant*, personificava el més terrible d'aquest planeta. Els mateixos oradors que construeixen els guanys d'un món globalitzat, l'esquarteren quan convé per exportar la responsabilitat dels propis esforços bèl·lics (Jamieson i McEvoy 2005). El poder d'ordenar les

fronteres amb l'ordre establert del discurs està en mans d'uns pocs. El grup TRAP intenta visibilitzar com uns altres pocs poden utilitzar el seu accés privilegiat al discurs per apropar a la narrativa quotidiana la realitat de l'ordre postmonolingüe i fomentar les competències necessàries per a la convivència.

Aquests altres a qui s'adreça el grup, traductores i intèrprets, acosten persones concretes d'identitats dissemblants a través de la interacció en contextos multilingües, i en poden fer les diferències visibles o invisibles amb estratègies concretes. El mite de la *neutralitat*, encara vigent en els ETI, els diu que per actuar d'acord amb la seua ètica deontològica, s'han de mantenir imparcials fins i tot en les situacions més extremes. La traductora o intèrpret és un ésser sense motivacions ni ideologies pròpies, que es manté neutral, adopta un rol invisible i maquinal i esdevé res més que un conducte pel qual el missatge passa d'una llengua a una altra (vegeu Reddy 1979). Mentre això s'ensenya a les aules i es difon des dels codis deontològics, cada vegada són més els estudis empírics que demostren la validesa de les tesis de Freire (1970): quan traductores i intèrprets persegueixen la neutralitat afecten el discurs reforçant i exagerant les estructures de poder (vegeu Angermeyer 2009).

Ens diem que les traductores i intèrprets som un mirall del text, sense explicitar que tot mirall distorsiona la realitat en un sentit o un altre. El malestar amb aquest rol heterònom ja s'ha documentat abastament (Metzger 1999, Koskinen 2000, Beaton 2007, Angermeyer 2009, Beaton 2010, Tryuk 2012, Beaton-Thome 2013, Vidal Claramonte 2013, Ozolins 2014, Martín Ruano 2015, Setton i Prunč 2015). Tanmateix, la narrativa dominant ens segueix arrenjerant amb l'estructura a través d'una pàtina de neutralitat. El grup TRAP es planteja apropar, a través d'una narrativa audiovisual, la realitat de l'ordre postmonolingüe, de les noves necessitats de comunicació de poblacions vulnerables i dels conflictes de rol que fan trontollar les idees tradicionals sobre professionalisme a les traductores i intèrprets en formació. Per bé que, textualment, la traducció i els contextos d'interpretació típicament enregistrats, com són les conferències, permeten un accés més àgil a materials amb els quals treballar a les aules, els contextos més amagats, com és la interpretació per a poblacions vulnerables, poden treballar-se també amb mitjans menys directes o més elaborats. En aquesta experiència, triem narracions fílmiques, tant per un accés relativament fàcil com per una eficàcia demostrada. Efectivament, altres estudis ja han demostrat l'efecte que una narrativa audiovisual, en concret la televisió (Joyce i Harwood 2012), pot tenir en la percepció de grups i la millora de les relacions intergrupals.

V. L'asil en el cinema: La interpretació i les llengües de la immigració

TRAP va escollir quatre llargmetratges i quatre ponents que van exposar les persones assistents a narratives sobre els Centres d'Acollida a Refugiats i el paper que hi juguen traductores i intèrprets (Melgar 2008); els intents dels immigrants per entrar en el nostre país, amb el detall de les seues històries particulars (Climent 2016); l'impacte de la migració en els menors que molt sovint són els que actuen de mediadors i es veuen forçats a adoptar rols adults (Winterbottom 2002), i l'ús de traductores i intèrprets en l'esforç bèl·lic per a funcions que van molt més enllà de la pura traducció o, fins i tot, de la mediació (Bauer 2004). Amb la participació de Miguel Jelelaty, intèrpret professional, Dora Sales directora de l'Institut d'Estudis Feministes i de Gènere «Purificación Escribano», M. José Ferrús, del Centre d'Acollida a Refugiats, i Anna Marzà, especialista en multilingüisme i educació, es van assenyalar i tractar en profunditat els aspectes pragmàtics i els processos de canvi envers la diferència, des de la perspectiva de les diverses categories socials, tant les dominants com les dominades.

A continuació es reflecteixen breument les principals línies de debat i els canvis en la percepció de l'estudiantat, a partir de les dades d'un qüestionari administrat abans i després de cada sessió a 20 assistents² (16 dones i 4 homes). A banda de les dimensions reduïdes de la mostra, cal advertir que les dades s'han obtingut amb molt poca antelació al lliurament d'aquest treball, per la qual cosa una anàlisi posterior podrà permetre ampliar els matisos i aprofundir en els resultats.

5.1. La neutralitat en la interpretació

La posició inicial de l'estudiantat al respecte de la neutralitat es va mostrar única: la persona que interpreta no tal sols pot sinó que ha de ser neutral. La definició de *neutralitat*, però, es va mostrar idèntica a *imparcialitat*, sense matisos ni contextualitzacions. Es va evidenciar una altra confusió terminològica aparentment contradictòria, però, entre *mediació* i *interpretació*. Les funcions de mediació intercultural es van assignar a la figura de la intèrpret en un 90% dels casos. Després del visionat de *La forteresse*, però, aquesta concepció es va veure debilitada. La qualitat assignada a les interpretacions exemplificades en el film per a intèrprets qualificats de *neutrals* era baixa i, en un cas (5%), es va qualificar de col·laboracionista. L'assumpció de rols amplis de mediació, on la intèrpret ofereix adaptacions de registre o se situa físicament més a

² Es van descartar 7 participants que van faltar a alguna sessió del cinefòrum.

prop de la persona usuària, es va incrementar en el 85% dels casos. Crida l'atenció que cap dels motius aportats va assenyalar qüestions de proximitat emocional, sinó d'eficiència comunicativa i protecció jurídica.

5.2. La violència emocional de la interpretació en poblacions vulnerables

Prèviament al visionat del film *In This World*, les opinions sobre la interpretació feta per menors assenyalaven sense excepció la manca de garanties quant a la qualitat del servei. També de forma unànime, s'acceptava com a tolerable la interpretació feta per menors en situacions quotidianes, on la qualitat de la interpretació no tenia implicacions jurídiques o de salut. El qüestionari incloïa l'opció *altres*, però no es va utilitzar en cap cas. Després de la pel·lícula i el debat, però, les opinions reflectien una consciència explicitada pels efectes del desconeixement de la llengua en la seguretat dels infants i de la mediació en el seu desenvolupament. En concret, es van esmentar *traumes* i l'assumpció de rols impropis per al grau de desenvolupament emocional i personal.

5.3. La violència entre gèneres i el gènere com a categoria de divisió

Crida l'atenció al respecte de les preguntes relacionades amb el gènere que el 97% de les dones que van contestar el qüestionari va considerar la situació de les dones migrants com a extremadament perillosa. La consciència de l'existència de violència addicional per a les dones era molt menor entre els homes (una de quatre respostes). L'impacte de la sensació de por i l'expectativa de violència en el desig de migrar, però, es va reduir després del visionat de *Las lágrimas de África*. La naturalització de la violència, a més de desconcertant, es va qualificar com a positiva per a les possibilitats de les dones sol·licitants de refugi. És destacable que els assistents homes van manifestar un increment de la consideració de diferències de gènere en la comunicació i en les situacions de les persones sol·licitants d'asil i refugi.

5.4. Les funcions de la traducció i la interpretació més enllà de la traducció i la interpretació

Reinventar la traducció i la interpretació amb funcions noves és una pràctica quotidiana en els llocs de treball, on s'integren funcions d'edició, correcció, producció, gestió d'equips i, fins i tot, mediació. Tot i així, només les qüestions purament lingüístiques de la correcció i l'edició es consideraven dins de l'àmbit professional de la traducció i la interpretació al principi del cicle. La mediació (funcions d'acompanyament, per exemple) es va anar incorporant al perfil a mesura que va avançar el cicle. El visionat de *The Ritchie Boys* va

incrementar les funcions associades a interpretació i traducció de forma dràstica: no tal sols amb «espionatge» sinó també amb manipulacions textuais com ara la confecció de resums o informes de publicació. Altres aspectes com la determinació de la procedència geogràfica dels parlants o l'assumpció de responsabilitats jurídiques no es van considerar en el perfil ni abans ni després del cicle.

VI. Conclusions

Aquesta i altres accions del grup TRAP tenen com a objectiu desenvolupar una competència postmonolingüe per a la gestió de la comunicació intergrupal. D'una banda, és essencial passar del monolingüisme, on les característiques del grup dominant són vistes com les que atresoren els valors de la civilització, al postmonolingüisme, on la pluralitat s'entén com a valor. De l'altra, a l'efecte de millorar l'eficiència comunicativa, una competència postmonolingüe que acoste l'estranyesa de l'altre ofereix una comprensió profunda de les diferències derivades de les classificacions identitàries. Aquesta comprensió és indispensable en situacions on les diferències d'identitat posen traves a la comunicació, des de biaixos cognitius a bloqueigs emocionals fruits d'una vulnerabilitat extrema o de l'adhesió acrítica a mites i estereotips, a narratives de relacions intergrupals.

Per emplenar els buits de coneixement d'aquesta *competència intergrupal*, el grup TRAP estudia com la hipòtesi del contacte ampliat pot desenvolupar una percepció individualitzada d'altres identitats i evitar amb això els mecanismes cognitius associats a la discriminació, els discursos esbiaixats i, molt concretament, l'odi (vegeu, entre d'altres, Beck 2002, Broockman i Kalla 2016). Molt concretament, busquem superar el pensament dicotòmic que subjau als biaixos i a l'ordenació del món entre civilitzats i incivilitzats, racionals i irracionals, fomentant el coneixement de la complexitat social i les categories múltiples (Crisp i Hewstone 2001). Els individus pertanyen simultàniament a diversos grups socials i l'autoclassificació simultània amb categories múltiples en els contextos postmonolingües és d'una normalitat indiscutible (vegeu-ne una revisió a Deaux 2016). Percebre els altres com a simplement *altres* implica el rebuig d'aquesta complexitat des d'una percepció dicotòmica. En el cas de les intèrprets i traductores, la percepció matisada de les identitats i les possibilitats de les diferents participants en les situacions comunicatives els permet incrementar els factors que poden determinar les seues decisions d'interpretació i traducció.

Més enllà de la formació de traductores i intèrprets, ensinistrar la percepció a veure aquesta complexitat i evitar que les diferències

de raça, sexe, gènere, edat, cultura, religió o llengua es reduïsquen a visions simplistes de les identitats forma part de la funció de la universitat com a educadora de la ciutadania. Amb actuacions que fomenten el contacte, directe o a través de narratives, es poden introduir canvis en la percepció. Per mantenir-los, però, caldrà que aquest contacte es mantinga al llarg del temps, de forma regular (Macrae i Bodenhausen 2000). En el món actual, aquesta exposició a la diferència sembla garantida (Bauman 1998, I):

«The difference is the shape of the world around; diversity is the shape of the world inside each of us. We are all translators now, whenever we speak to each other – but also whenever we ponder what we justly, but to a large extent putatively, perceive as our own thoughts».

VII. Bibliografia

- Angermeyer, Philipp Sebastian. 2009. «Translation Style and Participant Roles in Court Interpreting». *Journal of Sociolinguistics* 13 (1): 3-28. doi: 10.1111/j.1467-9841.2008.00394.x.
- Bauer, Christian. 2004. *The Ritchie Boys*. Canadà, Alemanya.
- Bauman, Zygmunt. 1998. *Culture as Praxis*. Londres: Sage.
- Beaton, Morven. 2007. «Interpreted ideologies in institutional discourse. The case of the European Parliament». *The Translator* 13 (2): 271-296.
- . 2010. «Negotiating identities in the European Parliament: The role of simultaneous interpreting». En *Text and context: Essays on translation and interpreting in honour of Ian Mason*, editat per Mona Baker, Maeve Olohan i Maria Calzada Perez, 117-138. Manchester: St. Jerome.
- . 2013. «What's in a Word? Your enemy combatant is my refugee: The role of simultaneous interpreters in negotiating the lexis of Guantánamo in the European Parliament». *Journal of Language and Politics* 12 (3): 378-399. doi: 10.1075/jlp.12.3.04bea.
- Beck, Aaron T. 2002. «Prisoners of Hate». *Behaviour Research and Therapy* 40: 209-216.
- Blommaert, Jan. 2013. «Citizenship, language and superdiversity: towards complexity». *Journal of Language, Identity & Education* 12 (3): 193-196. doi: 10.1080/15348458.2013.797276.
- Bovard, Everett W. 1951. «Group structure and perception». *Journal of Abnormal and Social Psychology* 46 (3): 398-405.

- Broockman, David, i Joshua Kalla. 2016. «Durably Reducing Transphobia: A field experiment on door-to-door canvassing». *Science* 352 (6282): 220-224. doi: 10.1126/science.aad9713.
- Climent, Amparo. 2016. *Las lágrimas de África*. Espanya.
- Cornelius, Wayne A., and Marc R. Rosenblum. 2005. «Immigration and Politics». *Annual Review of Political Science* 8 (1): 99-119. doi: 10.1146/annurev.polisci.8.082103.104854.
- Crisp, Richard J., i Miles Hewstone. 2001. «Multiple categorization and implicit intergroup bias: differential category dominance and the positive-negative asymmetry effect». *European Journal of Social Psychology* 31: 45-62.
- Deaux, Kay. 2016. «Identity and cultural diversity: what social psychology can teach us». *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 37 (8): 864-866. doi: 10.1080/01434632.2016.1222713.
- Deutsch, Morton, i Mary Evans Collins. 1951. *Interracial Housing: A Psychological Evaluation of a Social Experiment*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Freire, Paulo. 1970. *Pedagogia do Oprimido*. Rio de Janeiro: Paz e Terra.
- Geeraert, Nicolas, Stéphanie Demoulin, i Kali A. Demes. 2014. «Choose your (international) contacts wisely: A multilevel analysis on the impact of intergroup contact while living abroad». *International Journal of Intercultural Relations* 38: 86-96. doi: 10.1016/j.ijintrel.2013.08.001.
- Haslam, S. Alexander, Michelle K. Ryan, Tom Postmes, Russell Spears, Jolanda Jetten, i Paul Webley. 2006. «Sticking to Our Guns: Social Identity as a Basis for the Maintenance of Commitment to Faltering Organizational Projects». *Journal of Organizational Behavior* 27 (5): 607-628. doi: 10.2307/4093922.
- Homans, George Caspar. 1961. *Social Behavior: Its Elementary Forms*. Nova York: Harcourt, Brace and World.
- Jamieson, Ruth, i Kieran McEvoy. 2005. «State Crime by Proxy and Juridical Othering». *The British Journal of Criminology* 45 (4): 504-527.
- Joyce, Nick, i Jake Harwood. 2012. «Improving Intergroup Attitudes through Televised Vicarious Intergroup Contact: Social Cognitive Processing of Ingroup and Outgroup Information». *Communication Research* 41 (5): 627-643. doi: 10.1177/0093650212447944.

- Koskinen, Kaisa. 2000. «Beyond Ambivalence. Postmodernity and the Ethics of Translation» (tesi doctoral), Department de Traducció, University of Tampere.
- Kteily, Nour, Emile Bruneau, Adam Waytz, i Sarah Cotterill. 2015. «The ascent of man: Theoretical and empirical evidence for blatant dehumanization». *Journal of Personality and Social Psychology* 109 (5): 901-931. doi: 10.1037/pspp0000048.
- MacKenzie, Barbara K. 1948. «The importance of contact in determining attitudes toward Negroes». *Journal of Abnormal and Social Psychology* 43 (4): 417-441.
- Macrae, C. Neil, i Galen V. Bodenhausen. 2000. «Social Cognition: Thinking Categorically about Others». *Annual Review of Psychology* 51: 93-120.
- Martín Ruano, M. Rosario. 2015. «(Trans)formative theorising in legal translation and/or interpreting: a critical approach to deontological principles». *The Interpreter and Translator Trainer* 9 (2): 141-155. doi: 10.1080/1750399x.2015.1051767.
- Mazziotta, Agostino, Anette Rohmann, Stephen C. Wright, Pablo De Tezanos-Pinto, i Sebastian Lutterbach. 2015. «(How) does positive and negative extended cross-group contact predict direct cross-group contact and intergroup attitudes?». *European Journal of Social Psychology* 45 (5): 653-667. doi: 10.1002/ejsp.2110.
- Mead, George Herbert. 1934. *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Melgar, Fernand. 2008. *La forteresse*. Suïssa.
- Metzger, Melanie. 1999. *Sign Language Interpreting: Deconstructing the Myth of Neutrality*. Washington: Gallaudet University.
- Monzó Nebot, Esther. 2001. «El género textual: un concepto clave en la enculturación del traductor». En *Últimas corrientes teóricas en los estudios de traducción y sus aplicaciones*, editat per Anne Barr, M Rosario Martín Ruano i Jesús Torres del Rey. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.
- . 2002. «La traducción jurídica a través de los géneros: el transgénero y la socialización del traductor en los procesos de enseñanza/aprendizaje». *Discursos. Revista de Tradução* 2: 21-36.
- . 2003. «Las socializaciones del traductor especializado: El papel de los géneros». *Revista de la Facultad de Lenguas Modernas* 6: 15-29.
- . 2005. «Reeducación y desculturación a través de géneros en traducción jurídica, económica y administrativa». En *El género*

textual y la traducción. Reflexiones teóricas y aplicaciones pedagógicas, editat per Isabel García Izquierdo, 69-92. Berna: Peter Lang.

- Newcomb, Theodore M. 1963. «Stabilities underlying changes in interpersonal attraction». *Journal of Abnormal and Social Psychology* 66 (4): 376-386.
- Ozolins, Uldis. 2014. «Descriptions of Interpreting and Their Ethical Consequences». *FITISPos International Journal* 1: 23-41.
- Reddy, Michael. 1979. «The Conduit Metaphor». *Metaphor and Thought* 2: 285-324.
- Schmid, Katharina, Miles Hewstone, Beate Kupper, Andreas Zick, i Nicole Tausch. 2014. «Reducing aggressive intergroup action tendencies: effects of intergroup contact via perceived intergroup threat». *Aggressive Behavior* 40 (3): 250-62. doi: 10.1002/ab.21516.
- Seate, Anita Atwell, Nicholas Joyce, Jake Harwood, i Analisa Arroyo. 2015. «Necessary and Sufficient Conditions for Positive Intergroup Contact: A Fuzzy Set Qualitative Comparative Analysis Approach to Understanding Intergroup Attitudes». *Communication Quarterly* 63 (2): 135-155.
- Sengupta, Nikhil K., Fiona Kate Barlow, i Chris G. Sibley. 2012. «Intergroup contact and post colonial ideology: Outgroup contact ameliorates symbolic exclusion but not historical negation». *International Journal of Intercultural Relations* 36 (4): 506-517. doi: 10.1016/j.ijintrel.2011.12.011.
- Setton, Robin, i Erich Prunč. 2015. «Ethics». En *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies*, editat per Franz Pöchhacker, 144-148. Nova York: Routledge.
- Tajfel, Henri. 1969. «Cognitive aspects of prejudice». *Journal of Biosocial Science* 1 (S1): 173-191.
- . 1970. «Experiments in Intergroup Discrimination». *Scientific American* 223 (5): 96-102.
- Tajfel, Henri, i John C. Turner. 1986. «The social identity theory of intergroup behaviour». En *Psychology of intergroup relations*, editat per Stephen Worchel i William G. Austin, 7-24. Chicago: Nelson Hall.
- Tryuk, Malgorzata. 2012. «The judge, the doctor, the immigration officer and the interpreter. Community interpreters' role perception - a Polish perspective». *The Interpreters' Newsletter* 17: 117-138.

- Vertovec, Steven. 2007. «Super-diversity and its Implications». *Ethnic and Racial Studies* 30 (6): 1024-1054. doi: 10.1080/01419870701599465.
- . 2010. «Towards post-multiculturalism? Changing communities, conditions and contexts of diversity». *International Social Science Journal* 61 (199): 83-95.
- Vertovec, Steven. 2014. «Reading 'Super-diversity'. Representations: Powers and Pitfalls». En *Migration: The Compass Anthology*, editat per Bridget Anderson i Michael Keith. Òxford: Oxford University Press.
- Vidal Claramonte, África. 2013. «Towards a New Research Model in Legal Translation: Future Perspectives in the era of Asymmetry». *Linguistica Antverpiensia* 12: 182-196.
- Villatoro, Daniel, Giulia Andrighetto, Jordi Brandts, Luis Gustavo Nardin, Jordi Sabater-Mir, i Rosaria Conte. 2014. «The norm-signaling effects of group punishment: combining agent-based simulation and laboratory experiments». *Social Science Computer Review* 32 (3): 334-353.
- Wilner, Daniel M., Rosabelle Price Walkley, i Stuart W. Cook. 1952. «Residential Proximity and Intergroup Relations in Public Housing Projects». *Journal of Social Issues* 8 (1): 45-69.
- Winterbottom, Michael. 2002. *In this world*. Regne Unit.
- Wright, Stephen C, Arthur Aron, Tracy McLaughlin-Volpe, i Stacy A Ropp. 1997. «The extended contact effect: Knowledge of cross-group friendships and prejudice». *Journal of Personality and Social Psychology* 73 (1): 73-90.
- Zajonc, Robert B. 1968. «Attitudinal Effects of Mere Exposure». *Journal of Personality and Social Psychology* 9 (2-2): 1-27.

